

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Директор Державної установи
«Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Макутова
Національної академії наук України»
член-кореспондент НАН України,
член-кореспондент НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Володимир УСТИМЕНКО

«05» серпня 2024 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації
Камишанського Владислава Ігоровича

на тему «Правове забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики
держави в умовах цифровізації», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в
галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» (витяг з протоколу № 1 від
«05» серпня 2024 року засідання відділу проблем модернізації господарського
права та законодавства

Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України»)

Присутні: завідувач відділу проблем модернізації господарського права та
законодавства, доктор юридичних наук, професор Джабраїлов Р.А.; заступник
завідувача відділу, доктор юридичних наук, старший дослідник Гудіма Т.С.;
головний науковий співробітник відділу, член-кореспондент НАН України, член-
кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений
юрист України Устименко В.А.; старший науковий співробітник відділу, доктор
юридичних наук, професор Петруненко Я.В.; провідний науковий співробітник
відділу, доктор юридичних наук, доцент Краснова Ю. А.; старший науковий
співробітник сектору проблем реалізації господарського законодавства відділу,
кандидат юридичних наук Сошников А.О.; науковий співробітник сектору
проблем реалізації господарського законодавства відділу, доктор юридичних наук
Серебряк С.В.; старший науковий співробітник сектору проблем реалізації
господарського законодавства відділу, кандидат юридичних наук Россильна О.В.,
науковий співробітник відділу, кандидат юридичних наук Міщенко В.С.;
молодший науковий співробітник Черних О.С.

А також долучилися до обговорення провідний науковий співробітник
відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки, доктор
юридичних наук, доцент Олюха В.Г.; здобувач вищої освіти ступеня доктор
філософії Камишанський В.І.

Серед присутніх з правом голосу на засіданні відділу 6 докторів юридичних
наук, 3 кандидати юридичних наук, 1 молодший науковий співробітник.

Засідання відділу проводиться в режимі відеоконференції з використанням відповідного програмного забезпечення.

Порядок денний:

Обговорення дисертації аспіранта Камишанського Владислава Ігоровича на тему «Правове забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики держави в умовах цифровізації», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Науковий керівник – доктор юридичних наук, старший дослідник, заступник завідувача відділу проблем модернізації господарського права та законодавства Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» Гудіма Тетяна Степанівна.

Дисертація виконувалась в Державній установі «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України». Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, протокол № 13 від 23.12.2020 року (перезатверджено на засіданні Вченої ради Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України», протокол № 11 від 29.07.2024 року).

Виступили:

Аспірант Камишанський В.І., який презентував основні положення дисертації «Правове забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики держави в умовах цифровізації», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Аспірант Камишанський В.І. відзначив, цифровізація зовнішньоекономічної політики відіграє ключову роль у сучасному глобалізованому світі, формуючи нові підходи в міжнародній торгівлі та інвестиціях. Вона створює умови для конкуренції цифрових і традиційних бізнес-моделей, що впливає на різні аспекти економічного розвитку. Цифровий ринок, локалізація даних, їх трансгранична передача, конфіденційність, умови конкуренції – це лише деякі з питань, що виникають у зв'язку з цифровізацією. Цей процес надає унікальні можливості для України, особливо у контексті сталого розвитку та повоєнного відновлення економіки, знижуючи витрати і підвищуючи ефективність за допомогою сучасних цифрових інструментів.

Хоча переговори щодо цифровізації загальноприйнятого багатостороннього режиму в рамках СОТ відбуваються повільними темпами, регіональні торговельні угоди та національне законодавство багатьох країн вже просунулися вперед і розробили прототипи стратегічного бачення та правового забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації. Україна дещо відстає в цьому напрямі. Наразі відсутнє стратегічне бачення формування зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації як на законодавчому рівні, так і в площині наукових досліджень. Правова невизначеність відповідних процесів на національному рівні може стримувати інвестиції та інновації, створюючи перешкоди для ефективного використання цифрових технологій в країні, як в сучасних умовах – умовах війни, так і на етапі повоєнного відновлення.

Саме тому виникає необхідність у проведенні комплексного дослідження з відповідної тематики. Важливим у цьому контексті є вивчення зарубіжного досвіду інституціоналізації зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації, що відіграє важливу роль для України, яка зацікавлена в тому, щоб різні стандарти не створювали перешкод та не призводили до дискримінації, зокрема у торгівлі, інвестиційній діяльності тощо. Україна має потенціал для утримання своєї позиції у світовій економіці в умовах цифровізації. Водночас економічна взаємозалежність країн створює для неї особливі перешкоди. Міжнародні тенденції дерегуляції транскордонного потоку даних і капіталу можуть вразити Україну сильніше, ніж країни з розвинутою економікою. Це робить надзвичайно важливим знайдення балансу між забезпеченням публічних та приватних інтересів, зокрема між задекларованими на законодавчому рівні соціальними й економічними правами та економічною безпекою країни.

Таким чином, актуальність теми зумовлена необхідністю адаптації правового забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики держави до умов цифрової економіки, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, її економічній безпеці, сталому розвитку, зокрема в умовах війни та повоєнного відновлення.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Інституту економіко-правових досліджень НАН України (з 22.05.2020 року – Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» НАН України) у межах тем: «Правова модель сталого розвитку України» (ДР № 0119U101590), «Цифрова трансформація як нова парадигма зовнішньоекономічної політики України» (ДР № 0122U002352), «Утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві на засадах правового регулювання економіки» (ДР № 0122U001715).

Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування нових теоретичних положень та розробка конкретних пропозицій щодо правового забезпечення зовнішньоекономічної політики держави в умовах цифровізації.

Для досягнення вказаної мети були поставлені такі завдання:

конкретизувати напрями зовнішньоекономічної політики та визначити принципи її реалізації в умовах цифровізації;

проаналізувати особливості інституціоналізації стратегічного планування зовнішньоекономічної політики, зокрема в умовах цифровізації;

охарактеризувати роль законодавства України у цифровізації зовнішньоекономічної політики на прикладі законодавства щодо обігу електронних торговельних документів;

розглянути міжнародні угоди про цифрову економіку/торгівлю як інструмент цифровізації зовнішньоекономічної політики;

дослідити особливості правового регулювання ШІ як цифрового інструменту зовнішньоекономічної політики;

визначити роль DLT у цифровізації зовнішньоекономічної, зокрема зовнішньоторговельної, політики та обґрунтувати необхідність відповідного правового забезпечення;

визначити роль CBDC у цифровізації зовнішньоторговельної політики як одного з напрямів зовнішньоекономічної політики;

виявити особливості впливу міжнародних інституцій на формування законодавства щодо зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації на прикладі правового регулювання транскордонної передачі даних;

дослідити особливості законодавства ЄС про захист персональних даних та визначити напрями удосконалення відповідного національного законодавства.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі формування та реалізації зовнішньоекономічної політики держави в умовах цифровізації.

Предмет дослідження – правове забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики держави в умовах цифровізації.

У процесі дослідження використовувались такі загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання: формально-логічний, аналітико-синтетичний, герменевтичний, порівняльно-правовий та метод узагальнення. Застосування формально-логічного методу сприяло виявленню суперечностей у теоретичних та законодавчих підходах до визначення поняття «зовнішньоекономічна політика» та встановлення особливостей його застосування у правотворчій діяльності, а також дало змогу провести логічний, етимологічний і морфологічний аналіз національного та зарубіжного законодавства з метою обґрунтування пропозицій щодо конкретизації принципів зовнішньоекономічної політики та з'ясування важливості їхнього закріплення на рівні стратегічних документів. Аналітико-синтетичний метод дозволив з'ясувати ефективність використання цифрових інструментів, як-то систем ШІ, DLT (зокрема, блокчейн), цифрових валют в зовнішньоекономічній, зокрема зовнішньоторговельній політиці, систематизувати інформацію про різні підходи до регулювання транскордонної передачі даних, а також сформулювати висновки та рекомендації щодо вибору оптимальних стратегій у відповідному напрямі. За допомогою використання герменевтичного, порівняльно-правового методів проаналізовано та порівняно зміст міжнародних угод, актів і норм, які відображають специфіку правового регулювання відповідних відносин, а також стратегічного планування зовнішньоекономічної політики України та Швейцарії. Метод узагальнення був використаний при формуванні висновків, рекомендацій та пропозицій, зокрема по вдосконаленню національного законодавства.

Теоретичною основою дослідження, слугували наукові праці вітчизняних вчених-правників, зокрема: Ю. Бурила, К. Вакериної, К. Возняковської, С. Грицяя, Т. Гудіми, Р. Джабраїлова, Т. Каткової, О. Костенко, О. Крупчана, В. Малолітневої, В. Мамутова, В. Мілаш, В. Олюхи, В. Поєдинок, Я. Петруненка, О. Подцерковного, В. Устименка, С. Цяпи, О. Шарова та інших.

Окремо також були проаналізовані праці зарубіжних вчених.

Емпіричну основу дослідження склали: кодифіковані нормативно-правові акти, а саме ГКУ, закони України, законопроекти, підзаконні та локальні нормативно-правові акти, судові рішення, статистичні дані, законодавство іноземних країн, джерела міжнародного права.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у формулюванні нових теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо модернізації національного законодавства в частині правового забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики держави в умовах цифровізації.

Аспірант Камішанський В.І. визначив наукову новизну результатів дослідження:

Уперше:

сформульовано засади інституціональної моделі зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації, а саме: 1) модернізація зовнішньоекономічної політики на основі цифрової ідеологічної парадигми; 2) цифровізація торговельних та інвестиційних процедур, створення цифрової інфраструктури; 3) перехід до цифрового типу взаємодії органів державної влади, зокрема відповідальних за реалізацію такої політики, із суб'єктами господарювання, міжнародними інституціями тощо, а також вітчизняних суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами господарювання – утворення систем різних типів для реалізації політики в умовах цифровізації;

запропоновано класифікацію принципів зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації, серед яких, до загальних (основних) принципів слід віднести принципи: захисту національних інтересів; активного формування мультилатералізму; підтримки відкритої та регульованої торгівлі; надання пріоритету ключовим партнерам; стратегічної диверсифікації; сприяння екологічній та соціальній стійкості; підвищення рівня прозорості, гнучкості та адаптивності; узгодженості з внутрішньою політикою, а до спеціального (ключового): принцип інтеграції цифрової економіки, з обґрунтуванням закріплення таких принципів саме у документах публічної політики (зокрема, у Стратегії зовнішньоекономічної політики);

запропоновано виокремлення цифрового компоненту зовнішньоекономічної політики, формування та реалізація якого має здійснюватися із використанням системи принципів, адаптованих до сучасних вимог цифрової економіки, із виділенням принципу інтеграції цифрової економіки як такого, що сприяє уніфікації методів та засобів правового регулювання сфери зовнішньоекономічних відносин;

аргументовано доцільність застосування каскадної моделі у процесі стратегічного планування реалізації державної зовнішньої політики, а також модернізації конституційно-правового та господарсько-правового забезпечення реалізації державної, в тому числі зовнішньоекономічної, політики України шляхом закріплення правових механізмів прийняття стратегічних документів (зокрема, в умовах цифровізації);

розмежовано поняття «цифровий інструмент зовнішньоекономічної політики» та «інструмент цифровізації зовнішньоекономічної політики», де під цифровим інструментом зовнішньоекономічної політики розуміються конкретні технологічні чи програмні засоби (ШІ, DLT, цифрова валюта центрального банку тощо), які використовуються в сфері зовнішньоекономічних відносин для вирішення різних завдань, таких як аналіз ринків, оптимізація транскордонних розрахунків, транскордонний обмін документами/інструментами, управління

ризиками тощо, а під інструментом цифровізації зовнішньоекономічної політики – правові засоби або механізми (наприклад, міжнародні угоди про цифрову економіку), спрямовані на впровадження цифрових інструментів з метою поліпшення та оптимізації процесів, пов'язаних із зовнішньою торгівлею, дипломатією, міжнародними відносинами та іншими аспектами взаємодії країни на міжнародному рівні;

обґрунтовано положення про те, що розробка та прийняття законодавства з питань цифровізації економічної політики, загалом, та зовнішньоекономічної політики, зокрема, має здійснюватися з урахуванням принципів функціональної еквівалентності та технологічної нейтральності;

доводиться, що вплив таких міжнародних інституцій, як СОТ, ОЕСР, АТЕС та інших, на трансформацію національної зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації можна розглядати крізь призму інструментальної складової «м'якого» права (зокрема, встановлення стандартів, сприяння співпраці та наданню фінансової підтримки для розвитку цифрових ініціатив, впровадження цифрових технологій та інновацій в сфері зовнішньоекономічних відносин).

Удосконалено положення щодо:

конкретизації напрямків зовнішньоекономічної політики, зокрема: зовнішньоторговельна політика, політика іноземного інвестування та кооперація з міжнародними економічними організаціями;

правового забезпечення зовнішньоторговельної політики, як одного з напрямів зовнішньоекономічної політики держави, шляхом визначення напрямів модернізації законодавства з питань обігу електронних торговельних документів із акцентом на доцільності прийняття окремого закону «Про електронні торговельні документи»;

економіко-правового впливу угод про цифрову економіку/торгівлю на цифровізацію зовнішньоекономічної політики країн – сторін такої угоди із визначенням особливостей, якими може бути ускладнена їх (угод) реалізація та формуванням пропозицій щодо удосконалення їхнього змісту, зокрема на прикладі Угоди про цифрову торгівлю між Україною та Сполученим Королівством;

правового регулювання відносин із використання ШІ із обґрунтуванням доцільності визначення ключового терміну «ШІ»; критеріїв надійності системи ШІ залежно від відповідності принципам ОЕСР: (безпечний і надійний за задумом, прозорий і зрозумілий, справедливий та оскаржуваний) (досвід Сполученого Королівства), та від того, чи діє ШІ негайно, без перевірки людиною, або чи є його дія доповненням до людського рішення (позиція Чеської Республіки); єдиного національного регулятора в цій сфері та конкретизації його правового статусу, а також важливості правового регулювання систем ШІ, які розроблені або використовуються виключно з метою забезпечення національної безпеки;

позитивного впливу DLT на реалізацію зовнішньоекономічної, зокрема зовнішньоторговельної політики, за умови наявності відповідного правового забезпечення, зокрема визначення правового режиму DLT (в тому числі, термінології – «блокчейн», «смарт-контракти») та додатків на їх основі;

Дістали подальшого розвитку положення щодо:

особливостей запровадження такої моделі інтероперабельності CBDC, як ХС МВФ, шляхом розробки відповідного правового регулювання, яке повинно включати наступні елементи: 1) правовий режим сертифікатів умовного депозиту (законодавче визначення та визнання таких віртуальних активів, як сертифікат умовного депозиту, легітимними фінансовими інструментами, а також чітке визначення правового режиму майнових прав на віртуальні активи та механізмів їх передачі); 2) регулювання платіжних систем (нормативні вимоги до ліцензування для учасників платформи, включаючи комерційні банки, платіжні системи та постачальників послуг з обробки даних; механізми нагляду та контролю за діяльністю учасників платформи з боку відповідних регуляторних органів); 3) стандарти безпеки і захисту даних (впровадження стандартів криптографії для захисту даних та забезпечення безпеки транзакцій, нормативні вимоги щодо захисту персональних даних та забезпечення конфіденційності інформації, що передається через платформу); 4) антифродові та КҮС вимоги (встановлення чітких вимог щодо ідентифікації та верифікації клієнтів; розробка і впровадження процедур для запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму (зокрема, імплементація рекомендацій FATF)); 5) інтероперабельність і технічні стандарти (впровадження стандартів для забезпечення сумісності різних систем і платформ, включаючи формати повідомлень, протоколи передачі даних та інтерфейси, регулювання використання смарт-контрактів для автоматизації транзакцій і забезпечення їх юридичної сили); 6) юридична відповідальність та вирішення спорів (визначення прав та обов'язків учасників платформи, а також заходів відповідальності за порушення правил, створення механізмів для вирішення спорів між учасниками платформи, включаючи арбітраж та медіацію); 7) міжнародна координація та співпраця (співпраця з міжнародними організаціями для гармонізації нормативних вимог та забезпечення ефективної інтероперабельності з іншими юрисдикціями; укладення міжнародних угод для забезпечення взаємної правової допомоги в разі транскордонних спорів та правопорушень тощо);

імплементації норм законодавства ЄС про захист персональних даних в рамках реалізації зовнішньоекономічної політики (GDPR), а саме аргументовано положення про те, що імплементація GDPR і забезпечення відповідності його вимогам (зокрема, отримання статусу «адекватності»), можуть бути витратними та тривалими як для компаній, так і для країн, в тому числі України, і справляти негативний вплив на зовнішньоекономічні відносини, а також інноваційний розвиток не тільки ЄС, але й країн партнерів;

удосконалення правового забезпечення захисту персональних даних із обґрунтуванням положення про доцільність створення компендіуму кращих практик впровадження директив ОЕСР на рівні національного законодавства як країнами-членами, так і країнами, які здійснюють співробітництво з ОЕСР на засадах спеціальних угод (зокрема, Україна), створення передумов для доступу кожної з держав до спільних даних, а також співпраці різних стейкхолдерів у напрямі збалансування захисту даних та підтримки інновацій, зокрема: 1) розробки та запровадження класифікації даних, яка б враховувала різні рівні їх чутливості (зокрема визначення, які дані потребують особливого захисту, а які можуть бути

оброблені з меншими обмеженнями); 2) розгляду можливості використання технічних засобів анонізації даних, які дозволяють використовувати дані для цілей досліджень і розвитку продуктів, не розкриваючи особисту ідентифікацію; 3) забезпечення постійного моніторингу і оновлення (зокрема, розробки механізму моніторингу та оновлення) GDPR, з метою адаптації до нових технологічних реалій і викликів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані: у законотворчій діяльності – при внесенні змін та доповнень до законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів; у правозастосовній діяльності та судовій практиці – при вирішенні спорів, сторонами яких є суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності; у науково-дослідницькій роботі; при викладанні навчальних дисциплін, а також підготовці навчальних посібників, підручників, методичних рекомендацій для студентів вищих навчальних закладів.

Результат дисертаційного дослідження використовується у діяльності Комітету з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин, Комітету з питань цифрової трансформації, Громадської ради при Міністерстві юстиції України, Громадської організації «Агенція впровадження реформ» (Додаток).

Аспірант Камишанський В.І. перелічив свої *наукові праці*, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації; наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації; наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації. Так, аспірантом зазначено, що основні результати дисертаційного дослідження викладено у 15 наукових працях, з яких 5 статей опубліковано у вітчизняних наукових фахових виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз, 4 наукові публікації - у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus, віднесеним до третього квартилю (Q3), п'ять публікацій – за матеріалами міжнародних науково-практичних конференцій (з них 3 публікації – за матеріалами закордонних міжнародних науково-практичних конференцій), 1 публікація – за матеріалами круглого столу.

На завершення свого виступу аспірант Камишанський В.І. зазначив, що дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 221 сторінку, з них основного тексту – 164 сторінки. Список використаних джерел налічує 325 найменувань.

Після завершення презентації основних положень дисертації Камишанського В.І., присутніми на захисті фахівцями були поставлені такі запитання:

Завідувач відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, професор Джабраїлов Р.А. В мене декілька запитань. Перше запитання, у новизні першого рівня на сторінці 21 Ви пропонуєте доцільність застосування каскадної моделі у процесі стратегічного планування реалізації державної зовнішньої політики, а також модернізації конституційно-правового та господарсько-правового забезпечення реалізації державної, в тому числі зовнішньоекономічної, політики України шляхом

закріплення правових механізмів прийняття стратегічних документів (зокрема, в умовах цифровізації). Підкажіть, будь-ласка, як саме каскадна модель може покращити процес стратегічного планування в контексті зовнішньоекономічної політики України, чому Ви обрали саме її? Друге запитання - На сторінці 22 ви удосконалюєте положення щодо правового забезпечення зовнішньоторговельної політики, як одного з напрямів зовнішньоекономічної політики держави, шляхом визначення напрямів модернізації законодавства з питань обігу електронних торговельних документів із акцентом на доцільності прийняття окремого закону «Про електронні торговельні документи». Підкажіть, будь-ласка, а чи не є достатнім положень ЗУ «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронну комерцію», «Про електронні довірчі послуги» і якщо ні, можливо було б доцільним удосконалити відповідні існуючі НПА, аніж приймати новий закон?

Камишанський В.І.: Дякую. Почну з першого запитання. В принципі, каскадна модель – це термін, взятий із дисципліни проектного менеджменту. Вона являє собою традиційну методологію управління проектами, в основі якої лежить послідовне проходження процесу управління проектом, розбитого на стадії або етапи, де всі етапи управління проектом йдуть послідовно один за одним. Каскадна модель стратегічного планування дозволяє структурувати процес реалізації зовнішньої політики таким чином, що кожен рівень прийняття рішень логічно впливає з попереднього. Це сприяє чіткому визначенню цілей і завдань на кожному рівні та забезпечує узгодженість дій.

Успішним досвідом впровадження такої моделі у процесі стратегічного планування реалізації державної зовнішньої політики є досвід Швейцарії. - країни, яка є однією з найбільш конкурентоспроможних та стійких економік світу (зокрема, за рейтингом глобальної конкурентоспроможності країн світу з 2020 по 2023 роки Швейцарія входила в топ 3 серед країн світу; за ВВП на душу населення у 2022 році входила до 10 найкращих економік світу).

Стратегія зовнішньої політики Швейцарії представлена системою документів, які складаються за трирівневим каскадним принципом, де кожний нижчий рівень стратегії конкретизує зовнішньополітичну стратегію Швейцарії до конкретного плану дій. Певні напрями Зовнішньополітичної стратегії Швейцарії висвітлені у низці географічних та тематичних стратегій подальших дій (follow up strategies). Ці стратегії становлять другий рівень у структурі зовнішньополітичної стратегії Швейцарії. На третьому етапі процесу департаменти остаточно розробляють підходи до реалізації стратегій Федеральної ради на оперативному рівні. Як зазначають представники уряду Швейцарії вибір саме такого принципу побудови стратегічних документів щодо зовнішньополітичної стратегії країни забезпечує підвищення рівня її прозорості, послідовності та узгодженості.

Стосовно другого запитання. Відповідь на дане запитання хотілось би розпочати з вимог, які висуваються Типовим законом MLETR, а також законами Сполученого Королівства, Франції «Про електронні торговельні документи» до електронних торговельних документів (тобто вимог, яким має відповідати документ в електронній формі, щоб вважатися «електронним торговельним документом») та їх поняття.

Так, електронний торговельний документ – це документ, який надає його власникові право вимагати виконання зобов'язання, зазначеного в документі (поставити товар, сплатити за нього), і передавати право на виконання зобов'язання, зазначеного в документі, шляхом передачі цього документа. До таких документів відносяться коносаменти, векселі, складські свідоцтва, тощо.

Відносно вимог до таких документів:

1) Документ в електронній формі має містити ту ж інформацію, що й паперовий еквівалент. Це забезпечує, що всі необхідні дані, які мають бути присутні в паперовому документі, будуть доступні і в електронному форматі.

2) Електронний торговельний документ має бути цілісним, тобто захищеним від несанкціонованого втручання або зміни.

3) Основна система, за допомогою якої документ відповідає критеріям, має бути надійною. Законодавство передбачає перелік факторів, які слід враховувати при оцінці надійності системи.

4) Електронний документ повинен піддаватися виключному контролю. Це означає, що тільки одна особа (або група осіб, що діють спільно) повинна мати можливість одночасно контролювати документ. Це запобігає подвійним витратам і гарантує, що документ не може бути переданий кілька разів різним особам одночасно.

5) Електронний документ має бути повністю вилучено під час передачі. Після передачі документу, особа, що передала документ, більше не повинна мати можливість контролювати його. Це важливо для уникнення подвійного витрачання та підтвердження унікальності переданого документа.

6) Торговельний документ в електронній формі повинен бути ідентифікований таким чином, щоб його можна було відрізнити від будь-яких копій.

7) Торговельний документ в електронній формі повинен бути здатний до унікальної асоціації з особою або особами, які здатні здійснювати контроль над ним. Це означає, що система повинна дозволяти ідентифікувати будь-яку особу, яка має можливість контролювати документ, незалежно від того, чи здійснює вона фактично цей контроль. Наприклад, якщо три особи мають доступ до приватного ключа документа, система повинна дозволяти кожній з них ідентифікувати себе як особу, здатну здійснювати контроль.

Існуючі на національному рівні закони - «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про довірчі послуги», «Про електронну комерцію», які є результатом імплементації міжнародних документів, зокрема UNCITRAL, не містять відповідних положень, необхідних для переходу на електронний документообіг торговельних документів. А окремі наявні положення не враховують особливостей електронних торговельних документів. Наприклад, відповідно до абзацу 2 статті 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» «у разі надсилання електронного документа кільком адресатам або його зберігання на кількох електронних носіях інформації кожний з електронних примірників вважається оригіналом електронного документа». Така норма надає можливість подвійного використання оригіналу документа, що є неприпустимим для торговельних документів, включаючи коносаменти.

Тобто, Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» є загальним і не враховує специфіки певних видів документів. Це, зокрема, підтверджується і наявною відсилковою нормою у його змісті до Закону України «Про платіжні послуги», у разі електронного документообігу платіжних документів.

Провідний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, доцент Краснова Ю.А.: Шановний здобувач, у мене одне невеличке питання і воно більш уточнюючий для мене характер носить. Ви у переліку принципів зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації наводите, зокрема, такий принцип, як сприяння екологічній та соціальній стійкості. Мені б цікаво було почути як він має реалізовуватися в цій політиці тим, паче в умовах цифровізації. Дякую.

Камишанський В.І.: Дякую за запитання. Принцип екологічної стійкості, який визначений серед принципів зовнішньоекономічної політики. І в рамках цифровізації він означає, що, наприклад, експортери, інвестори та імпортери мають додержуватись екологічних стандартів, а також товари, які експортуються з України та імпортуються в Україну, повинні відповідати таким стандартам. Інвестиції, які країна отримує, також мають розглядатися з урахуванням цих стандартів, щоб уникнути погіршення екологічної ситуації в країні, наприклад, через шкідливе виробництво.

Це важливо на глобальному рівні. Якщо розглядати цей принцип у контексті цифровізації, слід зазначити, що розвиток цифрових технологій значно впливає на екологічну ситуацію. Використання цифрових технологій потребує електроенергії, що супроводжується викидами CO₂ тощо. Тому країна повинна застосовувати збалансований підхід до розвитку цифрових технологій, враховуючи при цьому принципи зеленої економіки.

Провідний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, доцент Краснова Ю.А.: А яким тоді чином цей принцип буде впливати на ресурсовикористання, природокористування? Бо є охорона природи, а є природокористування. Бо Ви зараз переважно говорили про охоронні заходи різноманітні, а як цей принцип буде реалізовуватися у природокористуванні?

Камишанський В.І.: Дякую за запитання. Щодо цього питання, мова йде про видобування енергії для використання цифрових технологій. Видобування енергії пов'язане з використанням ресурсів і викидами CO₂ в атмосферу, що негативно впливає на екологічну ситуацію. Тому розвиток цифрових технологій має бути збалансованим із розвитком зеленої економіки. Якщо я правильно зрозумів питання.

Провідний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, доцент Краснова Ю.А.: А, наприклад, вирубка лісу та його продаж за кордон, або реалізація в Україні?

Камишанський В.І.: Щодо цього питання існує технологічний момент, коли ми говоримо про ресурсокористування. Так, це дуже гарний приклад про вирубку

лісу. Цифрові технології можуть дати можливість відслідковувати всі процеси. Зокрема, використання QR-кодів дозволяє відслідковувати куди і коли перевозяться дерева. А наприклад, за допомогою технології блокчейн, можна побачити куди кожне з них було транспортовано і коли перетнуло кордони держави.

Провідний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, доцент Краснова Ю.А.: Я хочу підкреслити, що, мабуть, обов'язковою складовою такої системи має бути облік. Тобто використання цифровізації у природоресурсній сфері, або в екологічній, тобто природоохоронній сфері – це наявність відповідних обліків, які є електронними системами і які є складовою частиною цифровізації. А що Ви можете сказати про соціальну стійкість?

Камишанський В.І.: Навіть у тексті роботи наводився приклад щодо припинення торгівлі з країнами, які нехтують правами людей. Виникає питання: чи варто торгувати з такими країнами задля розвитку нашої економіки? Ідея полягає у знаходженні балансу між прагненням збільшити обсяги торгівлі та необхідністю співпрацювати з країнами, які дотримуються прав людини.

Провідний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, доцент Краснова Ю.А.: Добре, дякую за відповідь.

Провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки, доктор юридичних наук, доцент Олюха В.Г.: Ну а дитяча праця? Є країни які, наприклад, незаконно використовують дитячу працю. Дисертант правильно каже про цей підхід запобігання зовнішньоекономічних відносин з тими країнами, які не дотримуються таких стандартів. Хіба у нас немає таких країн, які зловживають використанням дитячої праці? Є такі країни. Я перепрошую, що це переростає в дискусію. Мені подобається позиція дисертанта.

Провідний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, доцент Краснова Ю.А.: Це я уточнювала безпосередньо для себе. І в екологічній частині спробувала зорієнтувати здобувача на той випадок, якщо будуть питання на захисті.

Провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки, доктор юридичних наук, доцент Олюха В.Г.:

В новизні третього рівня на сторінці 23 Ви зосереджуєте свою увагу на моделі інтероперабельності CBDC для міжнародних розрахунків, шляхом розробки відповідного правового регулювання. Чи розроблено національну модель CBDC, і чи існує взагалі в Україні правове регулювання, що стосується обігу цієї валюти?

Камишанський В.І.: Щодо правового регулювання CBDC в Україні – наразі офіційно загальні засади випуску та використання в Україні цифрових грошей Національного банку України та відмежування їх від електронних грошей було закріплено Законом України «Про платіжні послуги» від 30 червня 2021 року, який результатом імплементації європейського законодавства. Зокрема, відповідно до

пункту 96 статті 1 відповідного закону «цифрові гроші Національного банку України являють собою електронну форму грошової одиниці України, емітентом якої є Національний банк України». Водночас слід звернути увагу на те, що Закон України «Про платіжні послуги» досить декларативно підходить до регулювання особливостей випуску та використання цифрової валюти. Зокрема, нормативно-правовий акт зауважує на тому, що відповідна валюта може бути емітована Національним банком України виключно в безготівковій формі та використовуватися суб'єктами господарювання, а також звичайними громадянами. При цьому, порядок випуску та зберігання цифрових грошей, а також особливості виконання платіжних операцій із застосуванням цифрових грошей мають визначатися нормативно-правовими актами Національного банку України (стаття 62 Закону України «Про платіжні послуги»). Наразі жодного такого нормативно-правового акту не було прийнято. В листопаді 2022 Національний банк України презентував представникам банків, небанківських фінансових установ та ринку віртуальних активів для обговорення та отримання зворотного зв'язку проєкт концепції е-гривні – цифрових грошей Національного банку України.

Наразі регулятор розглядає та опрацьовує такі можливі варіанти використання е-гривні, від яких залежатимуть її дизайн та основні характеристики, серед них - е-гривня для забезпечення можливості здійснення транскордонних платежів. Нажаль на сьогодні ще немає більш конкретної інформації з цього приводу.

Щодо національної моделі CBDC то вона ще не розроблена. Загалом це дуже складне питання, адже її впровадження (в залежності від моделі, яка буде обрана) може призвести до низки негативних наслідків, зокрема загрожувати конфіденційності та безпеки даних/транзакцій і вступати в протиріччя із наявним національним та міжнародним законодавством з відповідних питань, зокрема General Data Protection Regulation. В статті що стосується вибору оптимальної моделі CBDC, було запропоновано, що національна система CBDC повинна: функціонувати на основі централізованого реєстру, подібно до того, як сьогодні функціонує платіжна система України. Як варіант, до визначення моделі CBDC на міжнародному рівні, НБУ може розглянути можливість функціонування системи CBDC через приватну та дозволена платформу DLT.

Старший науковий співробітник сектору проблем реалізації господарського законодавства відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, кандидат юридичних наук Сошников А.О.:

Владиславе, у пункті 4 Висновків (стор. 169) Ви обґрунтовуєте доцільність розробки Стратегії цифрового розвитку України та запровадження комплексного підходу до її розробки, що потребує залучення всіх міністерств в межах їх повноважень, шляхом створення постійно діючого Цифрового офісу. Підкажіть, будь-ласка, а на сьогодні в Україні немає схожого стратегічного документу? І чим обумовлюється позиція щодо створення відповідного Офісу на фоні існування профільного Міністерства цифрової трансформації?

Камишанський В.І.: Дякую за запитання. На сьогодні в Україні дійсно існують стратегічні документи, що стосуються цифрового розвитку, зокрема, Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації

системи управління державними фінансами на період до 2025 року, Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери.

Такі стратегічні документи виокремлюють вузькі питання щодо цифровізації окремих напрямів державної політики, але не торкаються питань цифровізації економіки в цілому, що виходить навіть з їхніх назв. Наприклад, метою стратегії «цифровізації державних фінансів» є побудова сучасної та ефективної системи управління інформаційними технологіями для забезпечення підтримки і подальшого цифрового розвитку ефективної та прозорої системи управління державними фінансами. Ця стратегія, серед іншого, включає питання які стосуються зовнішньоекономічної політики щодо розширення функціоналу єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», що дасть змогу державним органам, які відповідають за видачу дозвільних документів, що подаються для митного оформлення, формувати дозвільні документи в електронній формі. При цьому про використання, наприклад, технологій розподіленого реєстру для формування таких документів у документі навіть не йдеться мови.

Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери фокусується на забезпеченні європейських стандартів функціонування інституцій соціального захисту, надання послуг соціального характеру, фінансової стабільності соціальної сфери, підвищення її прозорості та оптимізації її адміністративних видатків. Як бачимо спостерігається хаотичне прийняття різних стратегічних документів з питань цифровізації, втім комплексний документ, який би стосувався цифровізації економіки в цілому є на сьогодні відсутнім.

Позиція щодо створення відповідного Офісу на фоні існування профільного Міністерства цифрової трансформації обумовлена успішним досвідом зарубіжних країн, зокрема Фінляндії, яка займає лідируючі позиції у The Digital Economy and Society Index.

Так, для розробки «Цифрового компасу 2030» Фінляндії восени 2021 року було створено постійний цифровий офіс (координаційна група з цифровізації), який координує співпрацю всіх міністерств. Цифровий офіс також є відповідальним за створення «Цифрового компаса» Фінляндії, міжміністерську співпрацю та забезпечує постійний діалог із зацікавленими групами і міжнародними партнерами. Також він є єдиним центром для контактів, пов'язаних із сектором даних, цифрової та інформаційної політики. До речі між Україною та Фінляндією нещодавно було укладено меморандум щодо створення цифрової інфраструктури.

Щодо Мінцифри, то воно представлене переважно вузькопрофільними спеціалістами, здебільшого з ІТ-сфери. Це обмежує комплексне бачення питань цифровізації економіки. Наочним прикладом є проєкти законів «Про віртуальні активи». В листопаді 2023 року було зареєстровано два законопроекти: один, який лобіює Мінцифра, і другий, представлений Нацкомісією і НБУ. З технічної точки зору Мінцифра краще розуміється на питаннях обігу віртуальних активів, але без участі НБУ та Нацкомісії – регуляторів сфер, в яких такі активи будуть обертатися, вона не спроможна написати якісний закон. Саме тому в даному випадку слід об'єднати зусилля для створення всебічно продуманого і збалансованого

нормативно-правового акту (адже в кінцевому випадку наразі відбувається робота над удосконаленням законопроекту, який підготовлений саме Нацкомісією та НБУ).

Старший науковий співробітник сектору проблем реалізації господарського законодавства відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, кандидат юридичних наук Сошников А.О.: Хотів задати ще одне питання. Ви в роботі використовуєте такі категорії як принципи, засади та правила зовнішньоекономічної політики. І на одній сторінці дисертації ви вказуєте «принципи», а в дужках «правила» зовнішньоекономічної політики. Це тотожні поняття, чи є відмінність між «принципами» та «правилами»?

Камишанський В.І.: Дуже гарне питання. Правові принципи є загальними засадами або основними ідеями, які лежать в основі правової системи. Вони відображають основні цінності та фундаментальні підходи, на яких базується право. Правові правила є конкретними нормами або приписами, які визначають певні обов'язки, права та відповідальність. Вони є деталізованими і конкретно визначають поведінку в певних ситуаціях. Тож я обов'язково зверну увагу на зазначений момент в дисертації та уточню його. Дякую.

Головний науковий співробітник відділу, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України Устименко В.А.: Дякую, пане Владиславе за цікаву доповідь. Ознайомився з Вашою роботою та виникло таке питання. Наразі Україна є одним із лідерів цифровізації у світі і в Європі, зокрема. А враховуючи що сфера вашого дослідження, вона така транскордонна, скажіть, ми щось можемо Європейському Союзу в цьому контексті запропонувати на вашу думку?

Камишанський В.І.: Дуже дякую за запитання, Володимире Анатолійовичу. Теза про те, що Україна має високий рівень діджиталізації, правильна, але, на мою думку, це стосується саме внутрішньої політики. Ми можемо передати Європейському Союзу досвід використання «Дії», адже там процедури більш бюрократизовані та повільніші. Це підтверджують люди, які проживають у ЄС і відзначають, що з «Дією» все було б набагато швидше і зручніше. Натомість, у сфері транскордонної передачі даних та зовнішньоекономічної політики, у нас немає розроблених систем, які ми могли б представити зарубіжним ринкам.

Україна була учасником системи TradeLens для створення та передачі електронного коносаменту. Митна служба тестувала такі технології, але у 2023 році проект закрили через недостатнє фінансування. Тобто, Україна тестує такі технології, але не виступає ініціатором їх впровадження.

Гарним прикладом є сінгапурська платформа Trade Trust, яка займається створенням, верифікацією та передачею електронних торговельних документів. Оскільки ми не ініціюємо подібні проекти, нам потрібно бути частиною таких цифрових систем, щоб більше тестувати їх та впроваджувати якнайшвидше. Через 20 років ми, ймовірно, забудемо про паперові документи у внутрішніх і зовнішніх сферах. Всі документи будуть у стандартному електронному вигляді або з використанням технологій розподіленого реєстру, що дозволяють створювати унікальні документи, підписувати їх приватними підписами, і бачити прозоро звідки документ прийшов, куди він пішов, ким був підписаний і коли.

Головний науковий співробітник відділу, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України Устименко В.А.: Дякую, і ще одне питання. Ви розглядаєте позитивні сторони впровадження цифровізації. Чи є негативні сторони, як і у будь-якого явища, у цифровізації, і як їх зменшити?

Камишанський В.І.: Зрозумів питання. Дякую. Безумовно, найважливішим аспектом ризиків є кібербезпека. Над цим питанням потрібно активно працювати, роблячи реєстри більш захищеними. Важливо також навчати користувачів електронних систем правильно поводитися з ними. Необхідно пояснювати про хакерські загрози та забезпечення безпеки при використанні цифрових інструментів.

Прикладом може служити використання криптовалют. Якщо ви вперше зареєстрували криптогаманець, купили криптовалюту, перейшли за посиланням, яке дуже схоже на криптобіржу, але насправді це фішинговий сайт, то, підписавши щось своїм приватним ключем або додавши гаманець до цього сайту, ви можете втратити свою криптовалюту. Вона перейде на інший гаманець, і з нею вже можна попрощатися. Це підкреслює важливість усвідомленого користування цифровими інструментами. Навчання користувачів є вкрай необхідним для розуміння принципів роботи та безпечного використання таких технологій.

Головний науковий співробітник відділу, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України Устименко В.А.: Дякую.

Старший науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, професор Петруненко Я.В.: Владиславе, на стор. 21-22 Вами обґрунтовується положення про те, що розробка та прийняття законодавства з питань цифровізації економічної політики, загалом, та зовнішньоекономічної політики, зокрема, має здійснюватися з урахуванням принципів функціональної еквівалентності та технологічної нейтральності. Як ви розумієте принципи функціональної еквівалентності та технологічної нейтральності і чому вони важливі для цифровізації зовнішньоекономічної політики? Які конкретні законодавчі акти ви б запропонували змінити або прийняти, щоб відповідати цим принципам?

Камишанський В.І.: Дякую за запитання. Принцип технологічної нейтральності є одним із основоположних принципів документів ЮНСІТРАЛ з електронної комерції. Він означає, що закони не повинні вимагати чи передбачати використання певних технологій. Мета технологічної нейтральності полягає в тому, щоб не обмежувати розвиток будь-яких технологій і не надавати несправедливих переваг одній технології над іншою. У цьому контексті технологія блокчейн, яка не існувала на момент прийняття певного закону, може бути охоплена ним, оскільки закон був написаний з урахуванням принципу технологічної нейтральності.

Натомість, принцип функціональної еквівалентності — це основоположний принцип у сфері електронної комерції, який визнає, що електронні записи можуть мати ту ж саму юридичну силу, що і паперові документи, якщо вони виконують ті самі основні функції, що і паперові документи. Іншими словами, електронні записи

можуть замінити паперові документи за умови, що вони здатні технічно виконувати ті ж самі функції, як і паперові документи, навіть якщо між ними є фундаментальні відмінності у формі та методах операцій.

Цей принцип спрямований на те, щоб дозволити електронним транзакціям відповідати існуючим законам, не скасовуючи всі вимоги до паперових документів або порушуючи правові концепції, що лежать в основі цих вимог. У контексті міжнародної торгівлі це означає, що електронний передаваний запис може розглядатися як передаваний документ або інструмент, якщо виконує певні вимоги, такі як гарантія цілісності запису, можливість підтвердження власника, забезпечення надійного методу передачі тощо.

Які конкретні законодавчі акти ви б запропонували змінити або прийняти, щоб відповідати цим принципам? Щодо принципу технологічної нейтральності. Наприклад, у нас на сьогодні зареєстрований проєкт закону № 10225 від листопада 2024 року про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні. Даний закон передбачає, що обіг віртуальних активів відбувається на технологіях розподіленого реєстру. Водночас є кілька альтернативних технологій, на яких також можуть обертатися віртуальні активи: зокрема, деякі системи віртуальних активів можуть використовувати традиційні централізовані бази даних, гібридні системи (централізовані і розподілені), технології на основі однорангових мереж (Peer-to-Peer). Кожна з цих технологій має свої переваги і недоліки, і вибір конкретної технології залежить від потреб і цілей конкретної системи чи проєкту. А тому досить непослідовним кроком з позиції законотворця буде обмеження обігу віртуальних активів лише технологіями DLT.

Щодо принципу функціональної еквівалентності. Закон «Про електронні документи та електронний документообіг» є функціонально еквівалентним для певних видів документів, але не є таким для торговельних документів, тому в роботі було запропоновано прийняття спеціального Закону «Про електронні торговельні документи», який би враховував даний принцип стосовно торговельних документів.

Після відповідей на запитання виступили:

Науковий керівник – заступник завідувача відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, старший дослідник **Гудіма Т.С.:**

Науковий керівник дала загальну позитивну характеристику підготовленій дисертаційній роботі.

З Вашого дозволу, я не буду багато говорити про актуальність теми, сподіваюся, ні в кого не виникає сумнівів щодо цього, і це було викладено у моєму висновку. Хотілося б сказати декілька слів про аспіранта. Насправді, він взяв на себе велику відповідальність, вступивши декілька років тому до юридичної аспірантури і взявшись за написання дисертації з юридичної спеціальності, маючи при цьому лише базову економічну освіту. На мою суб'єктивну думку, він впорався з цим завданням на відмінно і представив нам таке потужне і цікаве дослідження. Про це свідчать і прогресивні положення новизни, і ґрунтовні висновки та

пропозиції до законодавства. З упевненістю можу сказати, що я пишаюся, і наші спільні зусилля не пройшли дарма. Я щиро вдячна шановному Володимирі Анатолійовичу, шановному Руслану Аятшаховичу за підтримку та постійні поради, і всім причетним колегам до становлення нового науковця.

Хочу відзначити і постійне прагнення аспіранта бути відомим не лише на українських теренах, а й на міжнародних. Зокрема, він прагне публікуватися англійською мовою в журналах, які індексуються в міжнародних базах Scopus та WoS. І вже є певні результати – його цитують вчені країн ЄС та інших країн, а також рекомендують його публікації до прочитання. В цьому можна переконатися, переглянувши наукові профілі науковця. Так, це лише початкові кроки, але я впевнена, що так чи інакше він ще здивує і порадує нас своїми досягненнями, науковими здобутками та не менш цікавими дослідженнями. Тож я прошу вас підтримати народження нового науковця – фахівця з нашої найкращої спеціальності (хоча вона наразі й звучить інакше), все одно – з нашої найкращої спеціальності 12.00.04, і надати йому зелене світло у відповідному напрямку. Щиро вам дякую, шановні колеги.

Рецензенти дисертаційної роботи наголосили на позитивних аспектах дослідження та висловили свої побажання й зауваження.

Старший науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, професор Петруненко Я.В.: Актуальність теми представленого дисертаційного дослідження, перш за все, проявляється у тому, що всебічне вивчення цієї проблематики сприятиме розробці ефективних правових механізмів, які дозволять державам успішно інтегруватися в глобальну цифрову економіку та забезпечити захист своїх економічних інтересів. В озвученому контексті ключовими аспектами теми є: цифровізація світової економіки (оскільки сучасний світ активно переходить на цифрові технології, що змінюють усі сфери економічної діяльності, це вимагає певної адаптації правових механізмів для забезпечення ефективного регулювання уже існуючих та нових економічних процесів); глобалізація і міжнародна торгівля (з розвитком цифрових технологій міжнародна торгівля стає дедалі більш інтегрованою і взаємозалежною, тому важливо забезпечити правові рамки, які будуть спроможними ефективно врегулювати відносини між державами, компаніями та бізнес-суб'єктами на міжнародному рівні); кібербезпека та захист даних (зростання обсягів цифрових даних і трансакцій вимагає розробки правових норм для захисту інформації та забезпечення кібербезпеки у зовнішньоекономічних відносинах); інновації та конкуренція (цифровізація стимулює розвиток інновацій, що призводить до швидких змін у бізнес-моделях і конкурентному середовищі, відтак правове регулювання має сприяти розвитку та широкому впровадженню інновацій, забезпечуючи при цьому також і справедливу конкуренцію); спрощення адміністративних процедур (як показує досвід, цифрові технології можуть значно спростити та прискорити адміністративні процедури, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю, але це також вимагає адаптації правових норм для забезпечення можливості ефективного використання цифрових інструментів); міжнародні правові стандарти (в умовах цифровізації важливо гармонізувати національні правові норми із міжнародними стандартами для забезпечення стабільності і передбачуваності зовнішньоекономічної діяльності).

Також представляється, що дослідження цієї теми не тільки надасть можливість розробити правові механізми для ефективного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах цифровізації, але й також значною мірою сприятиме створенню більш справедливого і стабільного міжнародного економічного порядку. З огляду на зазначене, актуальність теми дисертаційного дослідження Камишанського В.І. важко переоцінити, особливо з урахуванням того, що воно спрямоване на підвищення конкурентоспроможності національної економіки, її економічній безпеці, сталому розвитку, зокрема в умовах війни і повоєнного відновлення (про що, власне, дисертант і сам справедливо наголошує у вступі).

Аналіз представленої для рецензування дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок про те, що одержані здобувачем результати дослідження характеризуються науковою новизною та відповідають визначеній меті і завданням дослідження. Усі сформульовані висновки та наукові результати дисертаційного дослідження Камишанського В.І. являються належним чином обґрунтованими, оскільки обумовлені використанням сучасної методології пізнання, застосуванням загальнонаукових і спеціальних методів пізнання.

Зміст дисертаційної роботи Камишанського В.І. загалом свідчить про те, що дисертант ґрунтовно опрацював значний обсяг наукових джерел (зокрема, це 325 найменувань, що представляється більш ніж достатнім для виконання такого рівня досліджень). Логічність і послідовність виконаного дослідження забезпечувалися чітко визначеними завданнями дослідження, його об'єктом та предметом. Назва дисертаційного дослідження повною мірою відповідає спеціальності та суті вирішеної дисертантом наукової проблеми. Наукова полеміка ведеться автором коректно, з повним дотриманням правил етики наукової дискусії. Дисертація виконана літературною мовою, сформульовані у роботі наукові підходи і рекомендації відрізняються своєю оригінальністю та мають самостійний творчий характер. Оформлення дисертаційної роботи відповідає встановленим вимогам МОН України.

Надаючи оцінку змісту дисертації, слід зауважити, що представлена для рецензування робота являє собою самостійне завершене наукове дослідження актуальної теми як для наукової спільноти юристів-господарників, так і для фахівців-практиків. Вказані у роботі мета і завдання дослідження визначені дисертантом вірно, логічно співпадають з об'єктом і предметом дослідження. Матеріали дисертації викладені послідовно, логічно, юридично виважено, що вказує на високий науковий рівень представленого на розгляд дослідження.

Таким чином, зміст дисертаційної роботи відповідає поставленій меті та відображає логіку проведеного дослідження. Аналіз змісту дисертації надає підстави стверджувати, що всі сформульовані автором елементи наукової новизни, отримані по результатах проведеного дослідження, є доведеними та такими, що несуть у собі низку концептуальних висновків і рекомендацій, які мають вагомое теоретичне і практичне значення. Безумовно, автором зроблено важливий внесок у сучасну науку господарського права, який полягає у комплексному дослідженні проблематики правового забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики держави в умовах цифровізації. Крім того, дисертаційне дослідження поза усіляких сумнівів має практичне значення.

Одержані дисертантом наукові результати оприлюднені ним у достатній кількості публікацій у фахових виданнях з юридичних наук та під час участі у наукових і науково-практичних конференціях. Власне, положення кожного підрозділу автором висвітлено в окремій чи окремих статтях або ж у тезах доповіді на науково-практичній конференції.

Висловлена вище висока оцінка і загальне вкрай позитивне враження від дисертаційного дослідження Камишанського В.І. не позбавляють рецензента права висловити й деякі міркування, які по суті **не є зауваженнями**, однак можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових пошуків дисертанта.

Зокрема, слід висловитись про наступне:

1. В дисертації уперше сформульовано засади інституціональної моделі зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації. Підтримуючи повною мірою сформульовані дисертантом засадничі основи такої моделі, рецензент сподівається, що у подальших наукових пошуках дисертанта отримають свій розвиток також і **складові** (чи структурні елементи) інституціональної моделі зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації, що представляється не менш актуальним і важливим, особливо з урахуванням обумовленої у вступі спрямованості результатів дисертаційного дослідження на підвищення конкурентоспроможності національної економіки, її економічній безпеці, сталому розвитку, зокрема в умовах війни та повосного відновлення.

2. Дисертантом вперше у вітчизняній науці господарського права досить упевнено та переконливо аргументовано доцільність застосування каскадної моделі у процесі стратегічного планування реалізації державної зовнішньої політики. Каскадна (або «водоспадна») модель, яка передбачає, що кожний новий етап процесу, який відповідає життєвому циклу того чи іншого явища, продовжує попередній (тобто, щоб перейти на новий етап процесу, необхідно повністю завершити попередній, при цьому повернення на пройдені етапи не допускаються), дійсно достойно себе зарекомендувала та поряд з певними засторогами і слабкими місцями має очевидні переваги і широкий потенціал для впровадження. Однак, на думку рецензента, варто додатково дослідити питання щодо ефективності цієї моделі у національних економічних реаліях, оцінити можливі ризики від її застосування, а також завчасно передбачити, якими альтернативними конструкціями її можливо буде замінити у випадку, якщо вона все ж таки виявиться неспроможною.

Разом з тим, вищенаведені міркування мають характер побажань, носять переважно рекомендаційний контекст та не впливають на високу позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Щодо питання дотримання академічної доброчесності варто зауважити, що представлене дисертаційне дослідження виконане Камишанським В.І. самостійно, дисертація являє собою оригінальну працю. В роботі не виявлені положення, які б порушували академічну доброчесність.

Таким чином, підсумовуючи викладене, можна зробити узагальнюючий висновок, що представлена для рецензування дисертаційна робота на тему «Правове забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики держави в умовах цифровізації» відповідає вимогам, які висуваються до такого рівня

досліджень, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пунктам 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді, а її автор Камишанський Владислав Ігорович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

Провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки, доктор юридичних наук, доцент Олюха В.Г.: Глобалізація та технологічний прогрес зумовили поступову цифровізацію зовнішньоекономічних відносин і поставили на порядок денний необхідність закономірної модернізації міжнародних документів, національного законодавства, а також трансформації, на цій підставі, зовнішньоекономічних політик країн світу. Зокрема, «з метою досягнення синергії між країнами Європейського союзу у царині новітніх технологій, транскордонної торгівлі та надання послуг в межах Єдиного цифрового ринку ЄС», на рівні ЄС було прийнято рамкові та стратегічні документи, серед яких: Стратегія Єдиного цифрового ринку (Digital Single Market Strategy for Europe), Підключення до Європейського Гігабітного суспільства (Connectivity for a European Gigabit Society), а також нещодавно розроблені стратегія Цифрова Європа 2025 (Digital Europe 2025) та Програма розвитку загальноєвропейських стандартів у сфері телекомунікацій та цифрових технологій тощо. Як наслідок, деякі країни світу вдалися до розробки та прийняття власних стратегічних документів в цьому напрямі. Наприклад, цифрові зовнішньополітичні стратегії, які містять в тому числі аспекти цифровізації зовнішньоекономічної політики, прийняті на рівні таких держав-членів ЄС, як Нідерланди, Норвегія, Данія, Франція та інших країн (Швейцарія, Австралія). Україна не залишилася осторонь відповідних процесів.

Незважаючи на зазначене вище, бар'єри для цифрової торгівлі, як на вітчизняному, так і на міжнародному рівні, існують та в деяких випадках зростають, будь то через застарілі «правила» (національне та міжнародне законодавство), їх повільну модернізацію, нові форми протекціонізму або через те, що деякі країни прагнуть вирішувати питання цифровізації зовнішньоекономічної політики виключно на національних рівнях (наприклад, з причини відставання міжнародного (торгівельного) права від сучасних реалій та вимог часу). Відбувається безліч паралельних процесів, коли правове регулювання цифровізації зовнішньоекономічної політики прогресує в одних країнах та залишається недосконалим в інших.

Слід наголосити, що проблематика правового забезпечення зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації посідає досить важливе місце у доповідях та аналітичній роботі фахівців ООН, Європейської комісії та інших міжнародних інституцій. Водночас з боку наукової спільноти, на жаль, не приділено достатньої уваги відповідній тематиці. На вітчизняному рівні

дослідження в цьому напрямі переважно мають фрагментарний характер та не враховують викликів та вимог сьогодення.

Саме з цих позицій представлено дослідження Камишанського Владислава на тему «Правове забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики держави в умовах цифровізації» можна оцінити як актуальне та затребуване часом.

Зміст дисертаційного дослідження В.І Камишанського свідчить, що наведені у рецензованій науковій праці положення, висновки та пропозиції є обґрунтованими, достовірними, що забезпечується застосуванням філософських, загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання.

Структурно дисертаційне дослідження відповідає усім вимогам, які висуваються до такого роду робіт. Структура роботи визначена таким чином, що дисертант розкриває тему дисертації, рухаючись від питання загального до питань, що стосуються окремих положень правового забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації, зокрема правовому виміру впливу цифрових інструментів на її формування та реалізацію, що дає змогу автору виконати завдання дослідження.

Бібліографія дослідження є широкою, репрезентативною і достатньою для вирішення поставлених у рецензованому дослідженні завдань. Достовірність наукових результатів дисертації забезпечена використанням значного масиву джерельної бази - список використаних джерел налічує 325 найменувань.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що у дисертаційному дослідженні обґрунтовано нові теоретичні положення та практичні рекомендації з удосконалення наукових підходів правового забезпечення зовнішньоекономічної політики держави в умовах цифровізації.

Слід підтримати позицію дисертанта щодо визначених ним засад інституціональної моделі зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації, а саме: 1) модернізація зовнішньоекономічної політики на основі цифрової ідеологічної парадигми; 2) цифровізація торговельних та інвестиційних процедур, створення цифрової інфраструктури; 3) перехід до цифрового типу взаємодії органів державної влади, зокрема відповідальних за реалізацію такої політики, із суб'єктами господарювання, міжнародними інституціями тощо, а також вітчизняних суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами господарювання – утворення систем різних типів для реалізації політики в умовах цифровізації.

Цікавим є положення дисертанта про те, що розробка та прийняття законодавства з питань цифровізації економічної політики, загалом, та зовнішньоекономічної політики, зокрема, має здійснюватися з урахуванням принципів функціональної еквівалентності та технологічної нейтральності.

Слід погодитись із висновком дисертанта про доцільність застосування каскадної моделі у процесі стратегічного планування реалізації державної зовнішньої політики, а також модернізації конституційно-правового та господарсько-правового забезпечення реалізації державної, в тому числі зовнішньоекономічної, політики України шляхом закріплення правових механізмів прийняття стратегічних документів.

Доцільною є запропонована у дисертації класифікація принципів зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації, які дисертантом запропоновано поділити на загальні: захисту національних інтересів; активного

формування мультилатералізму; підтримки відкритої та регульованої торгівлі; надання пріоритету ключовим партнерам; стратегічної диверсифікації; сприяння екологічній та соціальній стійкості; підвищення рівня прозорості, гнучкості та адаптивності; узгодженості з внутрішньою політикою, та спеціальний (ключовий): принцип інтеграції цифрової економіки, з обґрунтуванням закріплення таких принципів саме у документах публічної політики (зокрема, у Стратегії зовнішньоекономічної політики).

Необхідно зазначити, що дисертаційне дослідження містить і інші цікаві положення і пропозиції які слід поділяти.

Теоретичне та практичне значення полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані: у законотворчій діяльності - при внесенні змін та доповнень до нормативно-правових актів; у практичній діяльності суддів та адвокатів; при викладанні навчальних дисциплін, а також підготовці навчальних посібників, підручників. Практичне значення підтверджується довідками про впровадження від представників Комітету з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнародних відносин, Комітету з питань цифрової трансформації, Громадської ради при Міністерстві юстиції України, Громадської організації «Агенція впровадження реформ».

Основні результати дослідження викладено у 15 наукових працях, з яких 5 статей опубліковано у вітчизняних наукових фахових виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз, 4 наукові публікації - у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus, віднесеним до третього квартилю (Q3), 5 публікацій – за матеріалами міжнародних науково-практичних конференцій (з них 3 публікації – за матеріалами закордонних міжнародних науково-практичних конференцій), 1 публікація – за матеріалами круглого столу.

Викладене вище може бути підставою для загальної високої оцінки дисертації В.І. Камишанського на тему «Правове забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики держави в умовах цифровізації».

Дискусійні положення і зауваження.

Надаючи позитивну оцінку дисертаційному дослідженню, слід, разом з тим зауважити на одному дискусійному положенні:

Дисертант пропонує використати досвід Фінляндії для створення Цифрового Офісу в Україні. Проте варто зазначити, що в Фінляндії немає аналогічного Міністерства цифрової трансформації, як в Україні. Враховуючи це, доцільно спиратися не лише на закордонний досвід, але й на наші власні досягнення.

Міністр цифрової трансформації в Україні має значний статус і є віцепрем'єр-міністром. Це дає нам можливість використовувати Міністерство цифрової трансформації як основний координаційний орган для забезпечення взаємодії між різними фахівцями, без необхідності створювати нові органи чи додаткові Цифрові Офіси. Наше Міністерство цифрової трансформації вже активно реалізує широкомасштабні проекти у сфері державного управління та інших соціальних аспектів. Таким чином, ми можемо зосередитися на використанні власного досвіду та, можливо, навіть запропонувати Фінляндії деякі з наших досягнень для врахування в їхній практиці.

Це зауваження відображає власні погляди рецензента і стосується дискусійних питань, які не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертаційної роботи. Дисертація містить ряд теоретичних положень, що відповідають вимогам наукової новизни і мають доктринальне та практичне значення. Вона є самостійною, завершеною працею, має творчий характер.

На підставі викладеного вважаю, що дисертаційне дослідження Камишанського Владислава Ігоровича на тему «Правове забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики держави в умовах цифровізації» за змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, і може бути рекомендованою до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право» (12.00.04 – господарське право; господарське процесуальне право).

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Провідний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, доцент Краснова Ю.А.: Хоча я ще недостатньо орієнтуюсь у господарсько-правових питаннях, мені дуже цікаво слухати і читати матеріали на ці теми. Сьогоднішній виступ здобувача довів, що він глибоко володіє темою. Він впевнено відповідав на всі питання, міг детально роз'яснювати навіть короткі запити, що є явною ознакою його професійної компетентності.

Якщо він буде працювати в цій сфері, впевнена, стане одним з найкращих фахівців і, можливо, досягне керівних посад. Видно, що здобувач доклав значних зусиль для досягнення високого рівня своєї роботи.

Навіть якщо під час відповіді на деякі вузькопрофільні питання Владислав трохи хвилювався, загалом його виступ і передзахист справили на мене дуже позитивне враження. Зауважень до його роботи немає, оскільки питання, які я ставила, були специфічними і вимагали окремих досліджень.

Таким чином, вважаю, що Владислав Камишанський заслуговує на публічний захист своєї дисертації в майбутньому. Я підтримую це рішення і буду голосувати за нього. Дякую за увагу.

Головний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України Устименко В.А.: Шановні колеги, мене також вразила дисертація Владислава, і я отримав велике задоволення від її читання та обговорення на засіданні відділу. Ця дисертація вирізняється тим, що в ній реалізовано підхід, притаманний нашому Інституту, коли за основу беруться наукові досягнення фахівця у відповідній галузі. Владислав професійно займається процесами цифровізації, що дозволило провести глибокий аналіз правового

регулювання, завдяки знанням сутності процесів реалізації зовнішньоекономічної політики.

Варто зазначити, що Владислав має безпрецедентну кількість публікацій у Scopus та Web of Science для здобувачів ступеня доктора філософії в галузі права. Це свідчить про те, що ми рухасмося в правильному напрямку, і заслуга в цьому, безумовно, належить науковому керівникові, який зміг зорієнтувати аспіранта на правильний шлях.

Оскільки термін роботи над дисертацією в аспірантурі обмежений, а Владислав має основну освіту в економіці, деякі термінологічні та теоретичні питання вимагали від нього твердого відстоювання своєї позиції. Проте, завдяки підтримці наукового керівника, він зміг надати глибокі і фахові відповіді на ці питання.

Ця робота має не лише теоретичне, але й практичне значення, що підтверджується численними пропозиціями та тісною роботою з народними депутатами і міністерствами. Цифровізація є наскрізним явищем у сучасному світі, і її відсутність чи рух у напрямку децифровізації, як це відбувається в країні агресора, може призвести до деградації суспільства. Владислав навів аргументи на користь позитивного впливу цифровізації і показав, як сучасні цифрові інструменти можуть допомогти в обході санкцій та інших проблем.

В цілому, робота та передзахист справили на мене позитивне враження. Я вважаю, що Владислав заслуговує на подальше просування і публічний захист своєї дисертації. Я буду голосувати за це. Дякую за увагу.

Завідувач відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, професор Джабраїлов Р.А.: Дійсно, дисертація Владислава є дуже ґрунтовною, і його глибокі роздуми відображені на сторінках цього дослідження. Наукові положення, представлені у розділі новизни, заслуговують на особливу увагу і всебічну підтримку. Основні висновки роботи є надзвичайно аргументованими і деталізованими, і їх обсяг на 16 сторінках свідчить про серйозний підхід до дослідження. Варто також відзначити, що наукові здобутки Владислава Ігоровича знайшли відображення у розробках нашого відділу в межах нашої теми НДР. Додатково, його результати були представлені під час виконання молодіжної наукової теми, яку протягом двох років очолювала шановна Тетяна Степанівна. Під час виконання цих наукових тем Владислав Ігорович продемонстрував свої досягнення і основні результати, які ми мали змогу оцінити.

У сукупності, те, що ми сьогодні почули і ознайомилися з дисертацією та науковими публікаціями Владислава Ігоровича, задає дуже високу планку для наших здобувачів. Мені навіть важко уявити, які зусилля нам потрібно буде докласти, щоб досягти таких результатів і мати таку кількість публікацій у виданнях, що індексуються у Scopus та Web of Science. Це серйозний заділ на майбутнє для всіх наших здобувачів.

Я дуже радий з приводу таких наукових активностей і висловлюю тільки позитивну оцінку. Бажаю Владиславу Ігоровичу подальших успіхів у його науковій діяльності.

1. Камишанський В.І., Гудіма Т.С., Малолітнева В.К. Стратегічне планування зовнішньоекономічної політики в умовах цифровізації: досвід Фінляндії та перспективи для України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 252 -255. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-10/60>
2. Kamyshanskyi V., Hudima T., Malolitneva V. Institutionalization of strategic planning of foreign economic policy: the Swiss experience and prospects for Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 6(47). P. 316–327. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.47.2022.3851> **WoS&Scopus (Q3)**
3. Камишанський В.І., Гудіма Т.С. Особливості правового регулювання обігу електронних торговельних документів. *Аналітичне порівняльне право*. 2022. № 5. С. 137 – 143. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.25> Камишанський В.І. Правові аспекти цифровізації міжнародної торгівлі шляхом впровадження технології блокчейн. *Економіка та право*. 2022. № 3. С. 31-42. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.04.031>
4. Камишанський В., Гудіма Т. Штучний інтелект як інструмент цифровізації зовнішньоекономічної політики: особливості правового регулювання. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2023. № 3(50). С. 398-409 <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.4039> **WoS&Scopus (Q3)**
6. Kamyshanskyi V., Hudima T., Trehub O. International digital trade& digital economy agreements: challenges and prospects for Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. Vol. 5(52). P. 449–460. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.52.2023.4139> **WoS&Scopus (Q3)**
7. Камишанський В.І. Транскордонна передача даних у контексті цифрової трансформації зовнішньоекономічної політики. *Вісник НАПрН України*. 2023. № 4. С. 304 - 324. <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2023-30-4-304> **Категорія А**
8. Камишанський В.І. Принципи зовнішньоекономічної політики України в умовах цифрової трансформації: господарсько-правові аспекти. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. № 14. 2023. С. 34 - 42. <https://doi.org/10.32782/2616-7611-2023-14-06>

Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави

9. Kamyshanskyi V., Hudima T., Dmytrenko T., & Shmyhov M. Optimal CBDC design for Ukraine through the lens of privacy and security. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12(69). P. 40-50. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.69.09.6> **WoS (Q3)**

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

10. Kamyshanskyi V., Hudima T. Key areas of reforming the legislation of Ukraine on the circulation of electronic trade documents. *2nd International Conference on Relationship between public administration and business entities management, November 12, 2022, Tallinn, Estonia*. <https://conf.scnchub.com/index.php/RPABM/RPABM-2022/paper/view/464>
11. Камишанський В.І. Блокчейн як інструмент зовнішньоекономічної політики: можливості та виклики. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали ІХ Міжнародної*

науково-практичної конференції (Одеса, 22 - 23 вересня 2023 р.). Одеса, 2023. С. 570-571

12. Kamyshanskyi V. I. Prospects of using artificial intelligence in the implementation of foreign economic policy. *Інноваційні технології у розвитку сучасного суспільства: тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 жовтня 2023 р.* – Навчально-науковий Інститут просторового планування та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка». – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2023. С. 103-104.

13. Камишанський В., Гудіма Т. Цифрова валюта центрального банку, як інструмент оптимізації транскордонних розрахунків. *Четверті наукові читання пам'яті академіка В.К. Макутова (м. Київ-Одеса, 30 червня 2023 р.)*. Наук. ред. В.А. Устименко. Київ-Одеса: ДУ «ІЕПД імені В.К. Макутова НАН України», 2023. С. 22-25.

14. Kamyshanskyi V., Hudima T. Blockchain as a Tool for Optimizing KYC and AML. *3rd International Conference on Relationship between public administration and business entities management. November 24, 2023*. Tallinn, Estonia. 197 - 199. <https://doi.org/10.36690/RPABM-2023>

15. Kamyshanskyi V., Hudima T., Shmyhov M. Digitalization of payment systems - security and resilience: convergence of Swiss-EU-Ukrainian approaches. *3rd International Conference on economics, accounting and finance. December 15, 2023*. Tallinn, Estonia. 14 - 16. <https://doi.org/10.36690/ICEAF-2023>

Характеристика особистості здобувача. Камишанський Владислав Ігорович народився 16 травня 1992 року. У 2015 році закінчив Східноукраїнській національний університет імені Володимира Даля та отримав диплом магістра за спеціальністю «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності».

Березень 2018 – теперішній час – приватний підприємець.

Березень 2018 – травень 2018 – провідний інженер відділу планування та контролю проектів у КП «Київпастрас».

Квітень 2015 – липень 2017 – консультант з економічних питань у ТОВ «Іксефер Юкрейн».

Листопад 2020 - теперішній час – здобувач вищої освіти ступеня доктор філософії ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України».

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної роботи.

Відповідно до п. 15 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 *пропонується наступний склад разової спеціалізованої вченої ради:*

Голова ради:

Джабраїлов Руслан Аятшахович – доктор юридичних наук, професор, заступник директора з наукової роботи, завідувач відділу проблем модернізації господарського права та законодавства Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України».

Рецензенти:

Петруненко Ярослав Вікторович – доктор юридичних наук, професор, старший науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України».

Олюха Віталій Георгійович – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України».

Офіційні опоненти:

Поєдинок Валерія Вікторівна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Мілаш Вікторія Сергіївна – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Міністерства освіти і науки України.

В результаті попередньої експертизи дисертації **Камишанського Владислава Ігоровича** і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Камишанського Владислава Ігоровича на тему: «Правове забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики держави в умовах цифровізації».

2. Визнати, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Камишанського В.І. відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам **Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)**, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, п. п. 6, 7, 8 **Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії**, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Камишанського В.І. на тему: «Правове забезпечення реалізації зовнішньоекономічної політики держави в умовах цифровізації» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

4. Рекомендувати Вченій раді Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»

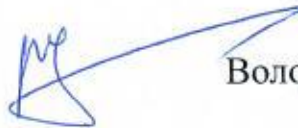
безпеки Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» **ОЛЮХА Віталій Георгійович** (рецензент);

- доктор юридичних наук, професор, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України **ПОЄДИНОК Валерія Вікторівна** (офіційний опонент);

- доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Міністерства освіти і науки України **МІЛАШ Вікторія Сергіївна** (офіційний опонент).

2. Контроль за виконанням цього наказу покласти на тимчасово виконуючого обов'язки ученого секретаря Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» **ТРЕГУБА Олександра Андрійовича**.

Директор Інституту
член-кореспондент НАН України

Володимир УСТИМЕНКО